

הלכה

שיעורי

קנב

סימן שכו

לאנשים הרבה פוסרת, אבל במחלק לעיסות קטנות לעצמו, אין החלוקה פוסרת, והביא הגר"א ראה לזה ממשה (פיק א משנה י) 'חלות תודה ורקיקי נזיר אם עשאן לעצמו פטור משום שהוא של הקדש', והנה בחלות תודה מחלקים העשרון למזות, והרי אין בכל מצה שיעור חיוב חלה, ואפילו הכי מבואר דהמצות פטורות רק משום שהן חלות של הקדש. וע"ע בגר"א (וכן הוא במהר"ט אגנאי) שהביא לזה ראה מדברי הירושלמי. ובתפארת למשה הביא דבריהם (לבוש, פרישה ושי"ן) והשיג מדברי התוספות (הנ"ל).

לחלק לכמה ימים או כמה סעודות

כתב המעדני מלך (דברי חמודות על הרא"ש בהלכות חלה סימן ג אות ב, והר"ד בפתחי תשובה שם) 'ועוד אני אומר דחילוקה בצק אפילו לעצמו היא, ומיהת דהיינו שיחלקה שלא לאפות עכשיו הכל, אלא ליומא אחרא, או מסעודה לסעודה אחרת כמו משחרית לערבית, אבל המחלק העיסה בצק לאפות מיד הכל אף על פי שאין בכל חלק כשיעור לא נפטר כלל'. ולכאורה ביאור דבריו, דלחלק הוא במקפיד על החלוקה, ואם חלק הוא ליום אחר, הוא מקפיד על החלוקה, מה שאין כן אם צריך הכל לאותו יום, אינו מקפיד על החלוקה. ובתפארת למשה וגם הצ"ח תמחו על זה מדברי התוספות דמשמע שאפילו נאפו הירמשי"ש יחד מיקרי לחלק.

ומה שכתב הצ"ח שחוששים לדברי הראב"ן צ"ע, שאם כן החיוב הוא רק מדרבנן משום חשש שמא ימלך, ואם לבסוף יצטרפו כל החלות בסל יתחייבו מדאורייתא, וההפרשה בעודה עיסה שהיא רק מספק אינה יכולה לפטור החיוב דאורייתא. ובשלמא אם הטעם משום שעל דעת לחלק הוא רק במחלק לעולם, אם כן במצרפם בסל אחר כך לא חל פטור של על דעת לחלק, וההפרשה בעודה עיסה חלה מדאורייתא, וצ"ע.

עוד כתב הצ"ח, שעל דעת לחלק הוא דוקא במחלק חלוקה שהוא כורתה לעולם, אבל אם חוזר ומצרף אין זה חלוקה הפוסרת. ולפי זה פי' הספק בעיסה של וירמשי"ש, שמשום שמיניחה אחר כך בקדרה, נמצא שלעולם אינה באה לצירוף, כיון שמבשלים ופטורה מדין סופגניו. וכן כתב בשו"ת בית אפרים (יר"ד סימן סט והובא בדבריו בפתחי תשובה שם) 'דוקא אם דעתו לחלק באופן שלא יבואו אחר כך לידי צירוף לעולם, שאז היא חלוקה המתקיימת פטורה, ואין חילוק בין איש אחד לאנשים הרבה, אבל אם דעתו לצרפה בעת אפיה ורודים ונותנים לסל אחד ואין חלוקת הבצק הזה סופה להתקיים, לא מקרי עושה לחלק, ע"ש'.

לחלק היינו דוקא לאנשים הרבה

רבותינו האחרונים (לבוש סע"ב, פרישה, שי"ן סק"ה, בהגר"א סק"ז תביאם הפת"ש סק"ב) כתבו, שדוקא מחשבת חלוקה

קטנים ולא יקפיד על נשיכת הלחמים גם אחר חלוקה, זה לא מקרי על מנת לחלק. ולפי זה גם שני אנשים שעשו על דעת לחלק, הטעם שפטורים מחלה משום שסתם שני אנשים מקפידים על עיסותיהם, ואדם אחד סתמא אינו מקפיד על עיסותיו. ואם ידוע ששני אנשים אינם מקפידים חייבים בחלה, ואם ידוע שמקפיד אפילו באדם אחד חייב.

ועדיין צ"ע לפי החזו"א במנהגו לחלוק לחמים כל ערב שבת, אחר שמקפידים על העיסות שלא ישכו זו בזו בשביל שיהיו שלימות לחם משנה, אם כן שוב הוי מקפיד על החלוקה. ויש ליישב ההקפידה אינה על עצם עירוב הלחמים אלא שישארו שלימות, ועיין.



במקפיד על החלוקה הוי לחלק, אפילו הכל של איש אחד **שטת** החזו"א (י"ד סימן קצח סק"ג, ודעים ליקוטם סימן ב סק"ג) שאין חילוק בין לחלק לאיש אחד למחלק לשני אנשים, אלא בין מקפיד אחר חלוקה לאינו מקפיד. וביאר דבריו, שאם לאחר החלוקה אינו מקפיד על נשיכת העיסות זו בזו, אין חסרון במה שעשה מתחלה עיסה אחת יותר מאשר עשה שתי עיסות ונשכו זו בזו וחיבת, אבל כשרעתו לחלק העיסות ולעשותן בדפוסים מיוחדים או למשוך פניהן של מקצת העיסות בביצים ושמן וכיוצא בזה, כיון שאחר חלוקתן יקפיד על נשיכת העיסות זו בזו, זה מקרי על מנת לחלק. ואם דעתו לחלק רק משום שרוצה בלחמים

סעיף ד'

המפריש חלה מעיסה שאין בה שיעור, אינה חלה. לפיכך, שתי עיסות שאין בשום (אחת) מהן כשיעור, והפריש מכל אחת חלה ואחר כך עירב העיסות ועשאן עיסה אחת, חייבת בחלה.

הפרשה בעיסה פחות משיעור

מפריש מעיסה פחותה משיעור * כאומר בפירוש, שחול לכשישלים לשיעור * כמה מצטק החלה שהפריש עם העיסה * מפריש מעיסה פחותה משיעור

וצ"ב מזה נקודת המחלוקת של ר' עקיבא עם רבנן, ומדוע לר' ולרבנן אינו דומה לאומר לכשילוש. האבני נזר (י"ד סימן תח סק"ה) והחזו"א (ליקוטם סימן ג סק"ד) פירשו שנחלקו איך לפרש כוונת אמירתו בסתמא, לדעת ר' עקיבא האומר סתמא, מפרישים שכונתו שיחול כדיון, והיינו דנעשה כאומר שיחול לכשילוש עוד וישלים לשיעור חיוב חלה, ולדעת חכמים, האומר סתמא כאומר יחול עכשיו. ובמשנה ראשונה (ר"ה ר"ע) פירש שלדעת ר' עקיבא כיון שהשלימה לשיעור, הרי זה הוכחה שמתחילה כך היתה כוונתו להשלים לשיעור, ולרבנן אין אומרים איגלא למפרע שלך היתה כונתו מתחילה, ומשמע דבמפרש בתחילה את דבריו הפרשתו חלה גם לדעת חכמים.

ונפק"מ בין שתי הדרכים, שלפי דרכו של המשנה ראשונה, שהגדון הוא אם אומרים איגלי מילתא שכך

במשנה (חלה פרק ד משנה ט') נחלקו ר' עקיבא ורבנן בדין הנוטל חלה מעיסה פחות משיעור חיוב חלה, לדעת רבי עקיבא חלתו חלה, ולדעת רבנן אין חלתו חלה. ולמסקנת הירושלמי, גם לפי רבי עקיבא שיעור חיוב חלה הוא רק מעיסה שיש בה חמשת רבעי הקב, ואין המחלוקת כמה הוא שיעור חיוב חלה, אלא שלפי ר' עקיבא המפריש מעיסה שאין בה שיעור, הוא כמפריש מפירות ערוגה זו מחוברין, שיהיו תרומה לכשיתלשו, ונתלשו שתרומתו תרומה, והכי נמי הוא נעשה כאומר עיסה זו תהיה חלה, לכשישלים שיעור החיוב בעיסה, והשלים השיעור. ולדעת רבנן, המפריש מעיסה שהיא פחות משיעור, הוא כאומר פירות זו יהיו תרומה על הפירות המחוברין, שאין תרומתו תרומה, והכי נמי האומר עיסה זו חלה על עיסה שאין בה שיעור, אינה חלה, ולהלכה קיי"ל כרבנן שאין חלתו חלה.

סיכום העולה להלכה

- א. עיסה על דעת לחלקה בעודה בצק, פטורה מחלה. לא שנה שני אנשים שלשו לא שנה אחד שעושה עיסה לעצמו, כל שבשעה שגלגל דעמו לחלקה לאנשים הרבה בעודה בצק, פטורה מחלה.
- יש שכתבו שעל מנת לחלק ממנה לאנשים ידועים פטורה מחלה אפילו שהוא מחלקה להם אחרי האפי' (ש"ת א"י צבי סימן מט, חובא דבריו בגמ' ח"י סימן קנב), והורה אדמו"ר בשם השבט הלוי זצ"ל לחוש לדבריו ועל כן יפריש בלי ברכה.
- ב. פטות הדין כמחלק לעיסות קטנות לעצמו פטור מחלה, אלא שכבר נהגו אבותינו ואבות אבותינו בכל תפוצות ישראל (לשון הגר"א והצל"ח) לעשות עיסה שיש בה שיעור חלה בכל ערב שבת על דעת לחלק לכבוד קטנות, ולהפריש ממנה חלה בכרכה, והאחרונים טרחו ליישב המנהג.
- ג. המעדיני מלך כתב שאף שלחלק לעיסות קטנות פטור, כל זה רק אם חלק להיום וחלק ליום אחר, או חלק לסעודת שחרית וחלק לסעודת ערבית. אבל אם אופה הכל מיד, חייב בחלה. ומ"מ ההוראה (ראה לעיל סימן שכר סעיף יד שהבאנו דברי אדמו"ר בשם השבט הלוי זצ"ל) דבהאי גוונא מפריש ומברך.
- ד. הצ"ח והבית אפרים כתבו, שעל דעת לחלק פטור רק אם כורתה לעולם, דהיינו שלא יבואו לידי צירוף, אבל אם יכולים שוב להצטרף בתנור או בסל, אין דעתו לחלק פטורת העיסה ומחלק לעצמו כיון שעתידי לבא לצירוף אין החלוקה פוטרת.
- ה. החו"א כתב, דלעולם אין החלוקה תלויה אלא בקפידא, שאם מקפיד על החלוקה פטור מחלה אפילו במחלק לעצמו. ובאינו מקפיד על החלוקה חייב אפילו במחלק לשני אנשים. ולפי זה לש עיסה וחלקה מיועד להיות לחמים, וחלק ממנה מיועד למאפה אחר [עוגה או פיצה וכדומה] או אפילו מילוי אחר, פטור מחלה.

והנה אין מבואר הצד שהחלק שעתיד להיחלק לפחות מכשיעור חייב, הא הוא על דעת לחלק לפחות משיעור. (ובספר משפטי א"י (חלה פרק ב הערה 48) פירש משום שהחלק שאין בו שיעור נטפל לחלק שיש בו שיעור, והוא תמוה), וי"ל דמחשבת החלוקה הפוטרת, הוא דוקא מחשבה המפקיע לגמרי השיעור חלה מהעיסה, אבל אם גם אחרי מחשבת החלוקה, נשאר חלק בעיסה שיש בו שיעור חיוב, אין המחשבה מפקיע חיוב העיסה, ועיי'.
מפיק חיוב העיסה, ועיי'.

בניית ספר

מורה שהכניע עיסה על דעת לחלק
לתלמידותיה ואין בידיה של אחת מהן חלק כשיעור, כולן פטורות מחלה. ואם בחלק שבידי אחת מהן (כגון זו שבידי המורה) יש בו שיעור חיוב חלה, לדברי התוס' חדשים לכתחילה תפריש במקום אחר על חלק שלה, ובדיעבד תפריש מתי' ובי' על כל העיסה, [ואין מועיל שתפריש מחלקה לבד, משום שכבר מתחילה החיוב והפטור מעורבים בכל חלק וחלק בעיסה]. ולדעת החלת לחם זו שבידי חלק שיש בו שיעור חיוב תפריש, וכל האחרות פטורות. ולדברי המקדש מעט גם מי שאין בידיה חלק כשיעור חייבת מספק, וצ"ע למעשה.

על דעת לחלק ואחר כך השלים עד כשיעור
כתב השו"ע (סעיף ט) שנים שעשו עיסה כשיעור וחלקה, ואחר כך הוסיף

כל אחד על חלקו עד שהשלימו לכשיעור, פטורה משום שכבר היתה להם שעת חובה, והם היו פטורים באותה שעה מפני שעשאוה לחלק. והוא מהירושלמי (פרק ג מחלה הלכה ד) ופסקה הרמב"ם (בכורים פרק ז הלכה ח). ואין זה כמו שעשה עיסה פחות משיעור והוסיף על עיסתו עד שיעור שהוא חייב בחלה כמבואר בכמה דוכתי משום שבעיסה פחות שבו סעיף א, וסעיף ח, משום שבעיסה פחות משיעור מעולם לא היה לה שעת חובה, מה שאין כן בעושה על דעת לחלק היה לה שעת חובה ונפטרה.

על דעת לחלק, ובדעתו אחר
כך להשלים לשיעור
גלגל עיסה כשיעורה על דעת לחלקה לפחות משיעור, ובעתו שאחר החלוקה יוסיף עליהם עד שישלים לשיעור, אם יש מקום לחייב משעת גלגול משום שישלים לשיעור. בפשוטו, כיון שהגלגול הוא על דעת לחלק שעת הגלגול אינה מחייבת בחלה, וגם כשישלים לשיעור אין העיסה חוזרת ומתחייבת, וכן כתב החת"ל לחם (סי' ה ד"ז). והוסיף לבאר, שלא מצינו בשום מקום שמחשבת להשלים עיסה לשיעור גורמת חיוב, והוא כמו שגזר גלגל על דעת לפדות, דר"א שאין העיסה חייבת בחלה, והוא הדין גלגל פחות משיעור על דעת להשלים לשיעור, אין טעם שכבר משעת הגלגול יתחייב בחלה, משום העתיד שישלים לשיעור.

פעיף ד

שנים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה, ואחר כך הוסיף כל אחד על חלקו עד שהשלימו לכשיעור, הרי זו פטורה, שכבר הייתה להם שעת חובה, והם היו פטורים באותה שעה מפני שעשאוה לחלק. נאם, והוא דין צדוק אחד שפסח שתי קצין רצונו לחלק, וחלקם צל אס לא עפאס על מנת לחלק, לא מנאי כחלקק אחר קי (נדר).

על דעת לחלק ויש לדון בהם חיוב

גלגל על דעת לחלק ונמלך שלא לחלק ✦ על דעת לחלק לפחות משיעור, ובחלק אחד יש שיעור ✦ בבית ספר ✦ גלגל על דעת לחלק והשלים לשיעור ✦ על דעת לחלק ובדעתו להשלים לשיעור

מילתא, וממילא המעשה שבסוף, מוציא מידי מחשבה. והנה, דברי הרא"ש הם בלש על דעת סופגנין ולבסוף אפאה, ובוה מבואר שהאפיה היא מעשה המוציאה מידי מחשבה, אבל בלש על דעת לחלק, ונמלך שלא לחלק, אין כאן מעשה המוציא מידי מחשבה, אלא שלבסוף נמלך ולא חילק, ואם כן מה מוציא מידי המחשבה שפטרה. וצ"ל, דאין כונתם ש'מעשה' מפקיע המחשבה, אלא דעיסה של הקדש ושל נברי מציאות העיסה שהיא של הקדש, וכן עיסה של נברי שהפטור משום שהוא של נברי, ובוה אפילו יצא מיד הקדש או נתגייך הנכרי אחרי שחל כבר פטור, אין חוזר ומתגייר, מה שאין כן על דעת סופגנין ונמלך, אין סיבת הפטור מצד המציאות, אלא רק מצד מחשבתו שהיא על דעת לעשותה סופגנין, או על דעת לחלק, וכל שבסוף לא נתקיימה מחשבתו, אין המחשבה מוציאה לפטור העיסה.

כתבו האחרונים (חלת לחם סימן ה דין י' ובפתיחה לס' ה ד"ה עד אחת, ומקדש מעט סק"ט) אם נמלך שלא לחלק, חייב בחלה. והוא מבואר ממה שכתב השו"ע 'שנים שעשו עיסה כשיעור, וחלקוה', וכן הרמ"א כתב 'והוא הדין באדם אחד שעשה שתי קבין ודעתו לחלקם, וחלקם'. וממה שכתבו 'וחלקוה' מבואר, שאם לא חלקו לבסוף, אף שעשו על דעת לחלק חייב בחלה, וכ"כ המהר"י קורקוס (בסוחר פקח ז הלכה ח) בתו"ד.

והמקדש מעט (סק"ט) והחלת לחם דימו דין זה לעושה עיסה על דעת לעשותה סופגנין ואפאה, שהיא חייבת בחלה (ראה שו"ע לחלק שפט ס"ט) והרא"ש (ס' ג) פירש דאינה כעיסה של הקדש שפיראה או של נברי שאף אחרי שהתגיייר היא עומדת בפטורה, משום שפטור על דעת לחלק במחשבה בעלמא חליא

ועלה בידו גם מהחיוב, וע"ע מה שכתבנו בס'י שכד סעיף י"א בענין זה, ואין כאן מקומנו.

ויש מהאחרונים (חלת לחם פתיחה לס' ה' דה אונג, ושוב שם דין י"א, מקדש מעט סק"ט) שחלקו, דכל העיסה חייבת, והטעם משום שרצונו לשייר עסה אחת כשיעור, כל העיסה חייבת בחלה על ידי אותו החלק שיש בו כשיעור. ובמקום אחר ביאר החלת לחם צד הפטור בחלק שאין בו שיעור, 'דמה שייכות יש לו עם אותו חלק שיש בו כשיעור'. ובסוף דבריו כתב שמוסמיתות לשון הראשונים משמע שאם יש שיעור אפילו בחלק אחד מהעיסה, כל העיסה חייבת בחלה. וכן כתב בשו"ת צמח צדק (ליבאוויטש יו"ד סימן רלה אות ה, ועיין שם שהאריך בדין זה) ובשו"ת מנחת שלמה (ס' סח בענין) הניח דין זה בספק. וע"ע שחלק בין אותו שיש לו חלק כשיעור שיכול להפריש מיני' ובי', לבין מי שחלקו פחות משיעור שצריך להפריש ממקום אחר, וצ"ע.

הפתחא זוטא (כלל ז אות ט ואילך) האריך בזה, וסיים (שם סוף אות ז') שבדין זה יש שלשה דעות, א' דעת החלת לחם שכל העיסה חייבת, ב' דעת המקדש מעט והחלק שיש בו שיעור חייב בחלה, והחלק שאין בו שיעור ספק, ג' דעת מעשה ארג דקודם שחלקו כל העיסה פטורה, ואחר שחלקו החלק הגדול חייב, עיי"ש. ובדרך אמונה (ס"ק קסד) הביא להלכה, שיש אומרים שכל העיסה חייבת, ובציין להלכה (ס"ק שפט) הביא עוד שיטות בזה.

ובמה שנקט המקדש מעט דנמלך הוי כמעשה המבטל דעתו, יש לעיין ממה שכתב (סק"ח) שאם בשעת גלגול הייתה דעתו לחלק ונמלך לאפותה לעצמו, נתחייבה משעת המלכה, וכן שנים שהיו מקפידין בשעת לישוה לחלקה, ונמלכו או שקנאה אדם אחד כולה מזה, נתחייבה מאותה שעה, ומבואר דאפילו בנמלך אין החיוב משעת גלגול, אלא משעה שנמלכו על החלוקה חל חיוב חדש, וצ"ע. ופק"מ בהפריש קודם שנמלך, שאם החיוב כבר משעת גלגול נתקנה העיסה, ואם החיוב משעה שנמלך לא נתקנה העיסה דהוי כמפריש מפטור על החיוב, וצ"ע.

על דעת לחלק לפחות משיעור, ובחלק אחד יש שיעור

כתב התוס' חדשים (פ"א מ"ז) 'ואם בשל אחת יש שיעור ובשל אחרת אין שיעור, נראה לי שאם יש לו פרנסה ממקום אחר מפריש ממנו לפי שיעור עיסה של אשה זו, ואם לאו צריך להפריש על הכל דאוסר'. ומבואר, דהחלק שיש בו כשיעור חייב בחלה, והחלק שאין בו כשיעור פטור מחלה, ועל כן אי אפשר להפריש מיניה וביה, שהוא הפריש מהפטור על החיוב, וצריך להפריש ממקום אחר. ואפילו הכי אם אין לו להפריש ממקום אחר יוכל להפריש מיניה וביה משום שהוא איסור, ולכאורה כונתו דזה גופא שהעיסה אסורה משום טבל, הוי חיוב ולא פטור, וצ"ע. ועוד י"ל, דכיון שיש בילה בלח, אם כן בלול בכל העיסה הפטור והחיוב,